

- 8) покарання у вигляді конфіскації на умовах і в порядку, передбачених у статті 131-21;
- 9) оприлюднення винесеного рішення або його розповсюдження в пресі, або будь-якими засобами комунікації для громадськості за допомогою електронних засобів;
- 10) конфіскація тварини, яка була використана для вчинення правопорушення або проти якої було скоєно правопорушення;
- 11) заборона утримувати тварину назавжди або на максимальний період до п'яти років;
- 12) заборона на період не більше п'яти років утримувати будь-яку допомогу, що надається державою [2].

Вважаємо, що детальне вивчення складів злочинів корупційного спрямування за КК Франції є важливим чинником для реалізації Україною власної антикорупційної стратегії. Резюмуємо, що нормотворчий досвід Франції щодо відповідальності юридичних осіб за скоєння злочинів корупційного спрямування заслуговує на увагу та запозичення.

Список використаних джерел:

1. Индекс сприйняття корупції – 2021. Transparency International – Ukraine. URL : <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/> (дата звернення: 26.10.2022).
2. Code pénal. URL : https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2022-11-03/ (дата звернення: 26.10.2022).

УДК 343.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.42>

СПІЛЬНИК С.І.

ЗАСОБИ ТА МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

MEANS AND METHODS OF CARRYING OUT CRIMINOLOGICAL ACTIVITIES OF THE STATE CRIMINAL EXECUTIVE SERVICE OF UKRAINE

У статті доведено, що об'єктами кримінологічної діяльності ДКВС України є соціально-правові явища на які спрямована така діяльність. До них, зокрема, належать: а) правосвідомість та правова поведінка засуджених; б) правосвідомість та правова поведінка персоналу органів та установ ДКВС України; в) детермінанти вчинення кримінальних правопорушень в місцях несвободи; г) поведінка потенційних жертв кримінальних правопорушень, що знаходяться в місцях несвободи.

Систему кримінологічних заходів, що вживаються органами та установами ДКВС України складають: соціально-виховні заходи, ресоціалізаційні заходи, заходи сприяння засудженим, які готуються до звільнення, наглядові заходи, запобіжні (профілактичні) заходи, освітні заходи, інформаційно-аналітичні заходи, оперативно-розшукові заходи;

Основними засобами здійснення кримінологічної практичної діяльності ДКВС України є норми права, що містяться в нормативно-правових актах різних рівнів правового регулювання, а також методи, які сприяють досягненню мети кримінологічної діяльності. До основних нормативно-правових актів, що регулюють кримінологічну діяльність ДКВС України слід віднести: Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003, Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23.06.2005, Закон України «Про пробацію» від 05.02.2015, Наказ

© СПІЛЬНИК С.І. – доктор юридичних наук, доцент, заступник керівника Дніпропетровської обласної прокуратури, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики (Інститут економіки та права Класичного приватного університету)

Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» від 28.08.2018 № 2823/5 та деякі інші. Під методами кримінологічної діяльності ДКВС України слід розуміти сукупність передбачених законодавством прийомів і способів досягнення мети такої діяльності. Ними є методи переконання, заохочення та примусу.

Кримінологічна діяльність ДКВС України здійснюється у двох формах: а) правова форма – це кримінологічна діяльність, яка пов'язана зі здійсненням юридично значущих дій (наприклад, видання управлінських чи організаційно-розпорядчих правових актів (наказів); застосування норм кримінально-виконавчого права; укладання юридичних договорів тощо); б) не правова форма – здійснення організаційних заходів та матеріально-технічних операцій (наприклад, проведення засідань, нарад, наукових конференцій, надання методичної допомоги; підготовка інформаційних матеріалів та документів; висвітлення інформації в ЗМІ та ін.).

Ключові слова: кримінологія, кримінально-виконавче право, виконання покарань, злочинність, органи та установи виконання покарань, юридична діяльність, кримінологічна діяльність, кримінологічний моніторинг, запобігання кримінальним правопорушенням.

The article proves that the objects of criminological activity of the State Executive Service of Ukraine are socio-legal phenomena to which such activity is directed. In particular, they include: a) legal awareness and legal behavior of convicts; b) legal awareness and legal behavior of the personnel of the bodies and institutions of the State Executive Service of Ukraine; c) determinants of committing criminal offenses in places of deprivation of liberty; d) behavior of potential victims of criminal offenses in places of detention.

The system of criminological measures taken by the bodies and institutions of the State Executive Service of Ukraine consists of: social and educational measures, resocialization measures, measures to assist convicts who are preparing for release, supervisory measures, preventive (preventive) measures, educational measures, informational and analytical measures, operational and investigative measures activities;

The main means of carrying out criminological practical activities of the SES of Ukraine are the legal norms contained in normative legal acts of various levels of legal regulation, as well as methods that contribute to the achievement of the goal of criminological activities. The main normative legal acts regulating the criminological activities of the SES of Ukraine include: the Criminal Executive Code of Ukraine dated 11.07.2003, the Law of Ukraine "On the State Criminal Enforcement Service of Ukraine" dated 23.06.2005, the Law of Ukraine "On Probation" dated 05.02.2015, Order of the Ministry of Justice of Ukraine "On Approval of the Rules of Internal Procedure of Penitentiary Institutions" dated August 28, 2018 No. 2823/5 and some others. The methods of criminological activity of the SES of Ukraine should be understood as a set of techniques and ways of achieving the goal of such activity provided for by legislation. They are methods of persuasion, encouragement and coercion.

The criminological activity of the SES of Ukraine is carried out in two forms: a) legal form is a criminological activity that is connected with the implementation of legally significant actions (for example, the issuance of administrative or organizational and administrative legal acts (orders); the application of the norms of criminal and executive law; legal contracts, etc.); b) non-legal form – implementation of organizational measures and material and technical operations (for example, holding meetings, meetings, scientific conferences, providing methodological assistance; preparation of informational materials and documents; coverage of information in mass media, etc.).

Key words: criminology, criminal enforcement law, execution of punishments, crime, bodies and institutions of execution of punishments, legal activity, criminological activity, criminological monitoring, prevention of criminal offenses.

Вступ. Конституція України у ст. 92 проголосила, що виключно законами України визначається організація і діяльність органів і установ виконання покарань, Законом України оголошується амністія. Таке положення Основного Закону свідчить про важливість належного

функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України, структурні підрозділи якої контролюють ступінь втручання держави у права і свободи людини і громадянина, що постійно або тимчасово обмежені за рішенням суду.

Загальна кількість осіб у місцях позбавлення волі кримінально-виконавчої системи станом на 2001 рік становила 222254 особи, тоді як уже у 2021 році їх кількість становить 49823 особи. Ці статистичні дані, без їх детального вивчення, Міністерство юстиції України використовує виключно як привід «продавати занедбані тюрми». 31 грудня 2021 року завершився експериментальний проєкт щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов в слідчих ізоляторах України, запроваджений Постановою Кабінету міністрів України №305 від 22 квітня 2020 року. За його результатами мало бути прийнято рішення про доцільність законодавчого закріплення платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту, проте напад росії на України все змінив [1]. Також варто згадати слідчих Державної кримінально-виконавчої служби України, які у 2017–2018 роках розслідували будь-які злочини, що були вчинені на території органів і установ виконання покарань.

Фактично всі тридцять років незалежності Державна кримінально-виконавча служба України функціонує в умовах постійного реформування – успадкована радянська репресивна система виконання покарань до цих пір знаходить своє відлуння у рішеннях ЄСПЛ щодо нелюдських умов тримання засуджених у виправних колоніях та СІЗО. Головним результатом діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України має бути повернення у суспільство громадянина, який не втратив соціальні зв'язки, здоров'я, має всі можливості для нормального життя. Сама ця сукупність заходів аналітичного, координаційного, виховного, запобіжного, контрольного, організаційного, управлінського, наглядового, методичного, інформаційного та освітнього характеру, що вживаються суб'єктами, наділеними державно-владними повноваженнями на спеціально-кримінологічному, індивідуальному, віктимологічному рівнях по відношенню до засуджених осіб та персоналу органів і установ, і є кримінологічною діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

Очевидно, що постійна конструктивна критика діяльності Міністерства юстиції України у напрямку реформування Державної кримінально-виконавчої служби України як збоку громадськості, так й експертного середовища, має своїм підґрунтям неналежне наукове обґрунтування її діяльності як суб'єкта протидії особливого виду злочинності – пенітенціарної.

Постановка проблеми. Варто відмітити, що проблеми протидії пенітенціарній злочинності віцілому та окремих її видів висвітлено у працях різних вчених, зокрема вітчизняних: О. М. Бандурка, Д. О. Балобанова, Л. В. Багрії-Шахматов, Є. Ю. Бараш, В. С. Батиргарєєва, В. М. Бесчастний, І. Г. Богатирьов, Б. М. Головкін, О. А. Гритенко, С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, О. М. Джужа, І. В. Козич, Т. В. Корнякова, О. М. Костенко, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський, І. М. Копотун, Ю. В. Кернякевич-Танасійчук, В. В. Кузнецов, Т. Є. Леоненко, О. М. Литвинов, К. Б. Марісюк, С. А. Мозоль, А. А. Музика, Ю. В. Орлов, Є. О. Письменський, М. С. Пузирьов, Н. А. Савінова, А. В. Савченко, А. Х. Степанюк, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, В. М. Трубников, В. О. Туляков, А. С. Фоменко, П. Л. Фріс, В. Б. Харченко, П. В. Хряпінський, В. В. Шаблістий, В. І. Шакун, О. О. Шкута, І. С. Яковець, Н. М. Ярмиш, А. М. Ященко та багато інших.

Разом з тим, форми та засоби здійснення кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України до цих пір залишаються до кінця не розкритими, а тому їх дослідження і є **метою цієї статті**.

Результати дослідження. Під засобами юридичної діяльності, якою є й кримінологічна діяльність ДКВС України, розуміють норми права, правові категорії, юридичну техніку та предмети матеріального світу, які допомагають у досягненні мети юридичної діяльності, забезпеченні високого рівня її ефективності [2].

Різноманітні засоби юридичної практичної діяльності об'єднують в такі групи: 1) процедурні – методики, рекомендації, програми, нормативно-правові акти і т. ін., що включають найбільш оптимальні алгоритми здійснення юридичної практичної діяльності, її видів та окремих юридичних дій; 2) пізнавальні – наукові (теорії, гіпотези, концепції), нормативні (правові принципи, презумпції, визначення та обмеження, що містяться в законі) або прагматичні конструкції (тактичні або інші рекомендації) – системи відповідних юридичних знань або логічно пов'язаних блоків інформації; 3) вербальні – понятійний апарат юриста, поширені та визнані мовні обороти і стилістичні прийоми, засоби аргументації і формулювання думки юриста, результатів діяльності; 4) регулятивні – правові приписи, в тому числі обмеження, стимули, їх юридична сила (обов'язковість) і офіційність; 5) інформаційно-технічні – комп'ютерна техніка, інформаційно-пошукові системи, програмні засоби і т. ін.; 6) організаційно-технічні – засоби зв'язку і передачі інформації і т. ін. [3].

Осмилення вищевикладеного дозволяє дійти висновку про те, що основними засобами здійснення кримінологічної практичної діяльності ДКВС України є норми права, що містяться в нормативно-правових актах різних рівнів правового регулювання, а також методи, які сприяють досягненню мети кримінологічної діяльності.

До основних нормативно-правових актів, що регулюють кримінологічну діяльність ДКВС України слід віднести: Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003, Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23.06.2005, Закон України «Про пробацію» від 05.02.2015, Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» від 28.08.2018 № 2823/5, Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про Департамент з питань виконання кримінальних покарань» від 19.08.2020 № 2845/5, Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про Державну установу «Центр пробації» від 22.02.2019 № 561/5, Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації» від 18.08.2017 № 2649/5, Положення про слідчі ізолятори, що затверджуються наказами Міністерства юстиції України та деякі інші.

Під методами діяльності органів публічної служби у правоохоронній сфері нашої держави, як наголошує П. Комирчий, слід розуміти сукупність передбачених законодавством прийомів, засобів й способів досягнення мети в правоохоронній сфері – вирішення поставлених у ній завдань (приміром, охорона конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності держави, захист громадян; запобігання та протидія протиправній діяльності; забезпечення та розвиток системи правоохорони), у разі застосування яких найбільш оптимальним чином досягається бажаний результат діяльності у відповідній сфері органу та його кадрового складу (чи частини цього кадрового складу). З погляду правника, в узагальненому виді методи діяльності органів публічної служби у правоохоронній сфері нашої держави можна окреслити таким чином: 1) загальні методи діяльності (методи переконання, заохочення та примусу); 2) пізнавально-програмуючі методи діяльності; 3) організаційно-регулюючі методи діяльності (адміністративні, тобто організаційні та розпорядчі методи; організаційно-регулюючі неадміністративні методи) [4, с. 97, 99].

Аналіз положень Кримінально-виконавчого кодексу України дає підстави стверджувати, що основними методами кримінологічної діяльності ДКВС України є заохочення та примус.

Так, за виконання покладених обов'язків та додержання правил поведінки, встановлених цим Кодексом та правилами внутрішнього розпорядку колонії, дотримання правил трудового розпорядку та вимог безпеки праці до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, можуть застосовуватися такі заходи заохочення: подяка; дострокове зняття раніше накладеного стягнення; нагородження похвальною грамотою; присвоєння почесного звання "кращий за поведінкою", "активний учасник самодіяльності" тощо; виплата грошової премії; нагородження подарунком; переведення на поліпшені умови тримання; надання дозволу для виїзду за межі колонії з метою відвідування рідних до семи діб засудженим, які тримаються у дільницях соціальної реабілітації виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання та середнього рівня безпеки; надання додаткового короткострокового або тривалого побачення; дозвіл додатково витратити гроші для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби в сумі до п'ятдесяти відсотків мінімального розміру заробітної плати; збільшення тривалості прогулянки засудженим, які тримаються в дільницях посиленого контролю колоній і приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки, до двох годин [5].

Водночас, за невиконання покладених обов'язків та порушення встановлених заборон до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, можуть застосовуватися такі заходи стягнення: попередження; догана; суворі догани; грошовий штраф до двох мінімальних розмірів заробітної плати; скасування поліпшених умов тримання; поміщення засуджених чоловіків, які тримаються у виправних колоніях, у дисциплінарний ізолятор з виведенням або без виведення на роботу чи навчання на строк до чотирнадцяти діб, а засуджених жінок – до десяти діб; поміщення засуджених, які тримаються в приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки, у карцер без виведення на роботу на строк до чотирнадцяти діб; переведення засуджених, які тримаються у виправних колоніях, крім засуджених, які тримаються у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, до приміщення камерного типу (одиначної камери) на строк до трьох місяців [5].

Проте переконані, що неабияке значення при здійсненні кримінологічної діяльності ДКВС України має і метод переконання.

Переконання, як метод впливу на свідомість засудженого, має на меті сформувавши, або виправити у особистості систему світоглядних, морально-правових, професійних, естетичних та інших цілей і цінностей, маючи на увазі, щоб вони були не лише зрозумілими і засвоєними засудженими, а глибоко сприйнятими ними як особистісні, власні цінності. Лише на цій основі вони зможуть стати мотивами вчинків і діяльності, внутрішніми регуляторами соціальної поведінки. Застосовуючи метод переконання, слід звертати увагу на такі моменти, як активізація самостійного мислення співрозмовника, спростування помилкових позицій, псевдо-авторитетів, конкретний наочний показ негативних наслідків для особистості та її референтної групи певної поведінки, її психологічної недоцільності та ін. [6].

Під формами діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення прав та свобод дитини пропонується розуміти систему однорідних дій, що мають зовнішнє вираження і спрямовані на реалізацію завдань та державно-владних повноважень таких органів щодо створення оптимальних умов для забезпечення та вільної реалізації прав і свобод людини загалом та прав і свобод дитини зокрема [7, с. 129].

Найбільш поширеним у науці є поділ форм діяльності на правові (юридичні) та не правові. Критерієм для такої класифікації є наявність чи відсутність юридичних наслідків реалізації відповідної форми. Правові форми – це діяльність, яка пов'язана з виконанням юридично значущих дій у чітко встановленому законом порядку. Вони визначаються природою суб'єкта державної влади та його компетенцією у сфері здійснення державно-владних повноважень [8, с. 110]. До них здебільшого відносять такі: а) видання управлінських актів; б) вчинення інших юридично значущих управлінських дій; в) укладання адміністративно-правових договорів. Натомість до не правових відносять такі форми: а) здійснення організаційних заходів; б) матеріально-технічні операції. Останні мають допоміжне, обслуговуюче призначення [9, с. 64].

Серед більш типових не правових форм діяльності органів юстиції, стверджує О. Предместніков, можна виокремити проведення засідань, нарад, наукових конференцій і семінарів, участь у проведенні навчально-методичних заходів; робочі поїздки, офіційні закордонні візити та ведення міжнародних переговорів; забезпечення ведення відповідних державних реєстрів, надання інформації з реєстрів; надання методичної допомоги; облік і зберігання текстів актів законодавства, бланків свідоцтв про державну реєстрацію; замовлення, постачання, ведення обліку бланків та подання звітності щодо їх витрачання; офіційне видання збірників актів законодавства, участь у виданні журналів і газет загальноправового характеру; підготовку інформаційних матеріалів (довідок, звітів) та інших документів; планування роботи; запитування та одержання інформації, документів і матеріалів; висвітлення інформації в засобах масової інформації та на власному веб-сайті, проведення прес-конференцій, брифінгів, інтерв'ю; добір кадрів, роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації, організацію професійного навчання і стажування відповідних осіб; ведення діловодства та архіву; контроль виконання актів і доручень; ведення статистичної звітності тощо [10, с. 146–147].

Висновки. Узагальнення всього вищевикладеного дозволяє сформувавши такі заключні висновки:

– структура кримінологічної діяльності ДКВС України являє собою взаємозв'язок її складових частин (елементів), сукупність яких утворює внутрішню будову цього явища правової дійсності. Невід'ємними елементами кримінологічної діяльності ДКВС України є: суб'єкти, об'єкти, дії (заходи), засоби та форми діяльності;

– до суб'єктів кримінологічної діяльності ДКВС України слід віднести: Департамент з питань виконання кримінальних покарань, міжрегіональні територіальні органи з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України, органи та установи виконання покарань, зокрема слідчі ізолятори й центри пробації, навчальні заклади, що належать до сфери управління Державної кримінально-виконавчої служби України. При здійсненні кримінологічної діяльності вказані суб'єкти виконують такі функції: а) контрольну; б) запобіжну; в) організаційну; г) координаційну; д) нормопроектну; е) методичну; є) освітню; ж) соціально-виховну; з) ресоціалізаційну; и) інформаційно-аналітичну; і) наглядову; ї) правоохоронну; й) правороз'яснювальну;

– об'єктами кримінологічної діяльності ДКВС України є соціально-правові явища на які спрямована така діяльність. До них, зокрема, належать: а) правосвідомість та правова поведінка засуджених; б) правосвідомість та правова поведінка персоналу органів та установ ДКВС України; в) детермінанти вчинення кримінальних правопорушень в місцях несвободи; г) поведінка потенційних жертв кримінальних правопорушень, що знаходяться в місцях несвободи.

– систему кримінологічних заходів, що вживаються органами та установами ДКВС України складають: соціально-виховні заходи, ресоціалізаційні заходи, заходи сприяння засудженим, які готуються до звільнення, наглядові заходи, запобіжні (профілактичні) заходи, освітні заходи, інформаційно-аналітичні заходи, оперативно-розшукові заходи;

– основними засобами здійснення кримінологічної практичної діяльності ДКВС України є норми права, що містяться в нормативно-правових актах різних рівнів правового регулювання, а також методи, які сприяють досягненню мети кримінологічної діяльності. До основних нормативно-правових актів, що регулюють кримінологічну діяльність ДКВС України слід віднести: Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003, Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23.06.2005, Закон України «Про пробацію» від 05.02.2015, Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» від 28.08.2018 № 2823/5 та деякі інші. Під методами кримінологічної діяльності ДКВС України слід розуміти сукупність передбачених законодавством прийомів і способів досягнення мети такої діяльності. Ними є методи переконання, заохочення та примусу.

– кримінологічна діяльність ДКВС України здійснюється у двох формах: а) правова форма – це кримінологічна діяльність, яка пов'язана зі здійсненням юридично значущих дій (наприклад, видання управлінських чи організаційно-розпорядчих правових актів (наказів); застосування норм кримінально-виконавчого права; укладання юридичних договорів тощо); б) не правова форма – здійснення організаційних заходів та матеріально-технічних операцій (наприклад, проведення засідань, нарад, наукових конференцій, надання методичної допомоги; підготовка інформаційних матеріалів та документів; висвітлення інформації в ЗМІ та ін.).

Список використаних джерел:

1. Шаблюстий В. В., Уваров В. Г. Про нерецидивний кримінальний проступок в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпро петровського державного університету внутрішніх справ* : наук. журнал. 2022. № 2. С. 16–21.
2. Підвінська І. В. Юридична діяльність: поняття, структура, цінність. URL: https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1859%3A220418-19&catid=209%3A1-042018&Itemid=259&lang=en
3. Прийоми і засоби здійснювання юридичної практичної діяльності. URL: <https://thelib.info/psihologiya/3158048-prijomi-i-zasobi-zdijsnjuvannya-juridichnoi-praktichnoi-diyalnosti/>
4. Комірчий П. Методи діяльності органів публічної служби у правоохоронній сфері України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 10. С. 95–100.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
6. Етика соціальної роботи в пенітенціарній системі. URL: <https://www.stud24.ru/sociology/etika-socialno-roboti-v-pentencarnj/340065-1025873-page3.html>
7. Могілевська Л. Форми діяльності Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 128–132.
8. Атаманчук Г. В. Государственное управление (организационно-функциональные вопросы). Москва : ОАО «НПО «Экономика», 2000. 302 с.
9. Гончарук С. Т. Основи адміністративного права України : навч. посіб. Київ, 2004. 200 с.
10. Предместніков О. Особливості організаційних і матеріально-технічних форм діяльності органів юстиції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 146–151.